

נאמנגב

דפי קשר נאמני מחוז דרום מועצה לשימור אתרי מורשת בישראל מס' 5 כ"ט ניסן תשע"ג 9.4.2013

גשר הרכבת על נחל בארותיים (עזוז) שיקומו של גשר פעיל ומוקש

לציבור הנאמנים שלום

אחר שסו"ס הוקמה הממשלה ושרים ברוך השם יש בה, קיים הצורך המיידי להזכיר להם, שהאווירה בתקופה האחרונה היא של שימור ולו בגין לוח השנה המורה לנו כי שבוע השימור הארצי מעבר לפינה.

בשנת 1984 הוקמה יש מאין המועצה לשימור אתרים. השנה הבאה עלינו לטובה - 2014, היא שנת ה-30 למועצה לשימור אתרים. אירועי שנת ה-30 ייסובו מן הסתם סביב אירוע חשוב ומשמח זה.

לקראת שבוע השימור הארצי 25.4.2013 - 2.5.2013 ולקראת יום העצמאות הקרב ובא, הנני שולח את ברכתה ותודתה של המועצה לשימור אתרים לנאמנינו המסורים.

בברכת עשייה פורייה

יוגב עפר

מנהל מחוז דרום

תערוכת מוצגים מחיי הבדואים בנגב מאוספו של ששון בר-צבי ז"ל.

ששון בר-צבי נולד בירושלים ב-1924. בגיל 20 הצטרף לחבר לדובים, אחד משלושת המצבים בנגב, שם מונה לחיות שומר שדות ואחר כך מוכתר. תפקידו היה להכיר את השכנים הבדואים וליצור איתם קשרי שכנות. עבר עם אשתו אסתר להתגורר באר-שבע עם שחרות. שרת בממשל הצבאי כקצין, עד לתפקיד מושל צבאי של הנגב. במשך כל השנים חקר את הנגב ואת תרבות ומסורת הבדואים, והפך לבר סמך בתחום. פרסם ספרים והיה בעל סינות בעתות. רדיו וסלולריות בנושא הבדואים.

מקס פתיחת שבוע שימור אתרים ופתיחת התערוכה: תכשיטים וקמיעות בדואים יום המישי 25.4.2013 מ"ו באייר תשע"ג בשעה 18.30

ברכות: פר רוביק הנילוביץ' - ראש העיר באר שבע.
פר עופר יונג - מנהל מחוז דרום, מועצה לשימור אתרי מורשת בישראל
פר נוהל הרורי - י"ר ועדת שבת שימור אתרים
דובר יוסי מוססקי בשיר המוכתר אריה וחיאל
נב' יהודית מאיר - אוצרת התערוכה
פרופ' דרור בר-צבי - אוצר אוסף ששון בר - צבי ז"ל

קמיעות כרפואה העממית נסרוב הבדואים בנגב

התערוכה תוצג עד לתאריך מ"ו באייר תשע"ג יום המישי 9 במאי 2013 שעות פתיחת בית האמנים ימים ב' - ה' 10.00 - 13.30, 10.00 - 19.30 שישי 11.00 - 13.00 שבת 14.00 - 11.00

יום עיון לזכרו של ששון בר-צבי ז"ל המוכתרים העבריים בנגב
מנחה: ד"ר זאב יזון

במסגרת שבוע שימור אתרים 2013

ל"ג בעומר, י"ח באייר תשע"ג יום ראשון 28 באפריל 2013 בין השעות 09:30 - 14:30
אשכול הפים רחוב בית אל, שכונה מ' באר שבע

במחוזות השימור

המועצה לשימור אתרים, ביצעה תיעוד וסקר הנדסי בצריפי ראשונים במושב תימורים ובקיבוץ דביר. אוגמו תקציבים יחד עם הישובים, הוקמו צוותי היגוי ונבחרו קבלני השימור, אשר החלו בעבודות לשיקום ושימור הצריפים.

באשקלון, מתבצע כעת פרויקט אמצ' אתר לשחזור באר אשקלונית בניצוחו של נאמנינו בעיר - גד סובול (הרחבה בגיליון).

בבקתת הבוץ אום רש רש באילת, ביצעה המועצה לשימור סקר הנדסי ותיעוד היסטורי לקראת אפשרות שיקומה של הבקתה, במסגרת משבצת התיירות העניפה באילת.

העיר באר שבע, החליטה על הוספת מיתוג חדש לעיר - "בירת הברוטליזם". "ברוטליזם" - הינו סגנון אדריכלי שהיה נפוץ במאה ה-20, סגנון בניה בבטון חשוף מבית מדרשו של האדריכל 'לה קורבוזיה', ממשפיעי האדריכלות המודרנית וסגנון הבניה הבינלאומי. מיתוג, המאתגר את עיריית באר שבע לשמירה ומניעת הרס מבנים הנמצאים בקטגוריית ה"ברוטליזם". בתכנון יום עיון המשותף לעיריית ב"ש והמועצה לשימור אתרים בנושא "באר שבע בירת הברוטליזם".

כמו כן, נוצר קשר עם ארגון רא"ם, המאגד את ארגוני המתנדבים בב"ש והסביבה לבחינת שיתוף הפעולה בין האירגונים.

גשר הרכבת התורכית על נחל בארותיים ע"י הישוב עזוז, משוקם בימים אלה ע"י המועצה לשימור ומוא"ז רמת נגב. עם תחילת העבודה בעת ניקוי תוואי הנחל בתחתית הגשר, נתגלה מוקש מצרי ישן: **א.** לגשר ולקבלן שלום; **ב.** המוקש פוצץ בידי חבלן צבאי; **ג.** האתר נבדק מחשש להמצאות מוקשים נוספים. הוברר, כי המוקש נסחף

המוקש המצרי טרם פיצוצו

בזרימת הנחל לפני זמן רב ונקבר באדמה (עפ"י החבלן גם לא היה פעיל). פרט מעניין אשר נמצא בקרבת הגשר, בור לשרפת הסיד מזמן בנייתו ע"י חיילי הצבא התורכי.

עד כאן לקט פיאה ושיכחה.

אימוץ אתר היסטורי על ידי בני נוער - אתגר ומציאות

תלמידים מבית הספר אורט אדיבי אשקלון משחזרים את ההיסטוריה

בעקבות הצלחת המיזם בבית הספר מקיף ה' באשקלון, שראשיתו לפני שלוש שנים, בו חוו התלמידים פעילות מתוכננת של מעורבות חברתית, שימור וטיפול באתרים היסטוריים בעיר; הצטרפו בשנת תשע"ג עוד שלושה בתי ספר למיזם. אחד מהם הוא בית הספר המקצועי אורט על שם רחביה אדיבי.

בשיתוף אגף הנוער בעיריית אשקלון, המועצה לשימור אתרי מורשת בישראל ומחלקת החופים של המשרד לאיכות הסביבה והנהלת גן לאומי אשקלון, תוכנן המיזם אשר שילב לימוד ועבודת שדה, תוך ניצול הצוות המקצועי של בית הספר וסדנאותיו.

כבכל השקת המיזם בבית ספר, הרצה גם כאן ד"ר אבי ששון בפני צוות המורים בנושא: "אשקלון: תולדותיה, אתרי הנוף והמורשת שבתחומה וייחודה של מערכת המים שלה", והמצגת משמשת את בית הספר בתכנית הלימודים. הרצאת פתיחה זו נמצאה חיונית כדי לחשוף את הצוות המחנך למיזם, לסביבה ההיסטורית של העיר ולתפקיד המיועד לבני הנוער במסגרת שמירת המורשת שלה.

המיזם - שיחזור מתקן שאיבה מטיפוס מישור משופע

מבוא היסטורי:

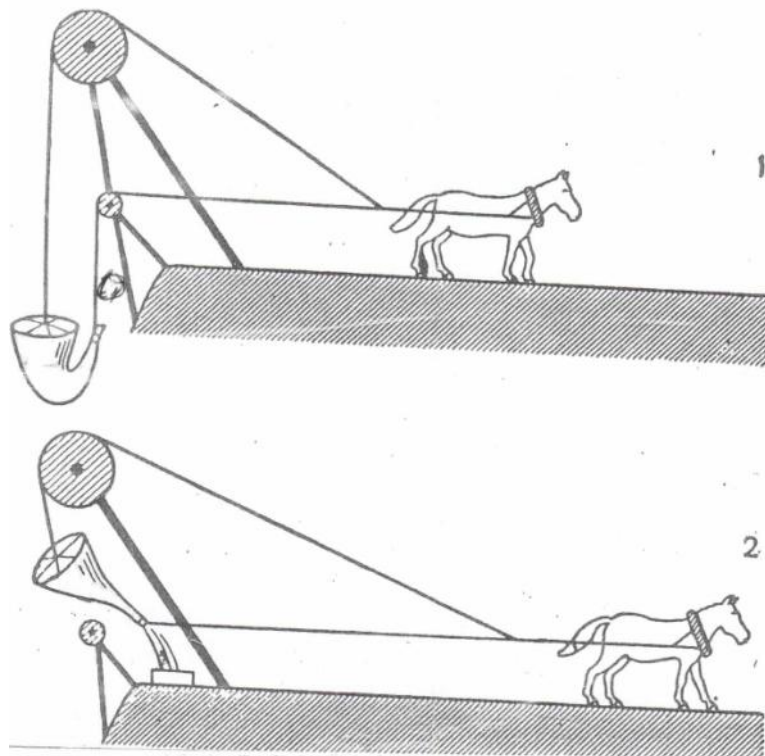
לכל אורך ההיסטוריה נחפרו בארץ-ישראל שפע של בארות כדי לספק לאדם מי-שתייה ומים להשקיית שדהו ומטעיו. באשקלון שנתברכה באקוויפר עשיר המצוי קרוב מאד לפני הקרקע נתגלו בארות רבים. השאיבה מהן נעשתה בעזרת בהמות באמצעים פשוטים עד שהגיעו בראשית המאה העשרים המשאבות המכניות המונעות במנועי דיזל וחשמל. מבין מגוון שיטות השאיבה שהיו נהוגות בעבר בארץ-ישראל ובארצות אגן הים התיכון, מוכרות בארות האנטיליה שדגמים משוחזרים שלהן אפשר לראות כיום במזכרת בתיה ובנחלת ראובן בנס ציונה.

סוג נוסף של שאיבה, שהיה בשימוש בארץ-ישראל, מצרים, מסופוטמיה, סוריה, אתיופיה ואף בהודו, בבנגלדש ובסין במסגרת שאיבה מנהרות ומאגרים - הייתה באר מטיפוס "מישור משופע" (ראו איור).

תפעולה של הבאר היה כך: נאד מעור או כלי מחרס חוברו לשני חבלים שנעו על שני גלילים שהוצבו על-פי הבאר והורדו לתחתיתה. שוורים נרתמו לחבלים שמשכו את הכלי עד שהגיע לשפת הבאר שם התרוקן לברכה ממנה יצאו המים בתעלות להשקיית החלקות. כדי להקל על הבהמה היא משכה את החבלים עם נאד המים בנועה במורד מישור משופע.

מתקני שאיבה כאלה פעלו בארץ-ישראל בעיקר במישור החוף ואף בסביבתנו למשל בַּבְּטַאנִיָּה אֶל עִירְבִיָּה (היום באזור המושב גן הדרום) ובתל תַּרְמוֹס (ליד קסטניה), אך הן כוסו בכבישים ובניינים. כמו כן נתגלו בארות מסוג זה בהוגי (ליד חוות שיקמים) וליד קיבוץ שובל. פרט לאלה ולריכוז גדול של בארות בתל אשקלון, לא ידוע על עוד בארות מטיפוס זה בארץ-ישראל, וגם המחקר המעיט עד היום בתיאורם.

התכנית היא לשחזר פעילות של באר כזו כדי שתשמש תלמידים וטיילים בבואם ללמוד על מערכות המים באשקלון, וכשתופעל בגן הלאומי גם באר האנטיליה, אפשר יהיה לברך על המוגמר.

באר מישור משופע

הביצוע

ההתקן מורכב מכמה חלקים עיקריים שבוצעו במסגרת בית הספר והגן הלאומי ויותקנו בבאר קיימת בגן לאומי אשקלון.

יחד עם ד"ר אבי ששון ביצענו מחקר היסטורי שכלל בין היתר: איתור צילומים, שרטוטים או איורים כדי לבנות מערך נתונים לבניית ההתקן, ובעקבות המחקר הוכן תיק שרטוטים ומפרט לביצוע. התכנון בוצע על פי טכנולוגיה מודרנית כדי להקפיד על בטיחות. אך נעשה שימוש בחמרים הדומים במידת האפשר לאלה שהיו נפוצים בתקופות הקדומות.

הנהלת גן לאומי דאגה לנקות את הבאר, להכינה לקראת העמדת מתקן השאיבה, סייעה לתלמידים לתקן את הברכה ואת תעלת ההשקיה ההיסטורית, לקבע את בסיסי העמודים לקרקע ביציקת בטון, ולהכין את כל הדרוש לקראת העמדת המתקן במקומו. התלמידים חוו את שהם עתידים לבצע בהרצאת פתיחה בבית הספר ויצאו לסיור במזכרת בתיה, בין היתר בבאר האנטיליה המשוחזרת.

יום עבודה טיפוס'י

בצילומים של גד סובול נראים התלמידים כשהם לבושים סרבליים מתנת רשת הום-סנטר, ועל כך התודה, ותמונה בה הורכבו עמודי המתקן זמנית על בסיסיהם היצוקים.

ובנוסף, הנהלת גן לאומי הקצתה חלקה סביב הבאר ההיסטורית המיועדת לשמש כחלקת צמחייה היסטורית. בט"ו בשבט האחרון נטעו בה תלמידי מקיף ה' עצים תרומת העירייה, כולם מעצי א"י ושבעת המינים. אך נוספו להם עצים היסטוריים תרומת הקק"ל: עצי עראף דביק, שקמים ועצי כופר.

עץ הכופר הוא גידול היסטורי באשקלון מהתקופה הרומית/ביזנטית. מפריו הפיקו את החינה, מעליו משחות רפואיות, מפרחיו בשמים ומן העץ עצמו בנו חלקי ריהוט. חלקה מיוחדת מוקדשת לניסיון מדעי שבא לשחזר את הבצל הצל האשקלוני הקדום (ראה איור), שלחלק מצאצאיו ניתנו שמות כמו בצל השאלוט. בהנחיה אקדמית של מכון וולקני וחוות "הזרע" יתבצע המיזם הייחודי הזה, שיהיה ניסיון מעניין של "החזרת הגלגל אחורה". את המיזם המחקרי הזה יובילו תלמידי בית הספר מקיף ה' ועובדי גן לאומי אשקלון.

מתקן הבאר בבנייה

**ד"ר אבי ששון וגד סובול
נאמני שימור אשקלון**

אתר נעלם

מחנה העובדים הבריטי של מחפשי הנפט ע"י ירוחם

כ 3 ק"מ מהיציאה הדרומית מירוחם בפינה חבויה של העולם, נמצא שריד עבר, מורשת לשנים בהם המנדט הבריטי פרץ לנגב בתקוה למצוא את האוצרות הגנוזים של פלסטינה א"י.

דרך סולינג בריטית מקורית הפונה שמאלה מוליכה לאתר. הדרך נחצבה בצלע הר אבנון וכוללת סרפנטינה כתמוכה לדרך. מחנה העובדים נמצא על הדום צפון של הר אבנון, המשקיף על נופו עוצר הנשימה של מכתש חתירה - המכתש בגדול.

המבנים הינם שרידי מחנה עובדים בריטי, של מחפשי וקודחי נפט של חברת הנפט האנגלו פרסית (כיום BP). חיפושי הנפט בוצעו במכתש חתירה (הגדול) באמצע שנות ה-40 של המאה ה-20, במסגרת סקר גיאולוגי למציאת משאבי טבע בנגב (כזכור, שנים מספר קודם, ניתן הזיכיון לחברת האשלג בים המלח). במחנה נמצאים כיום כ-6 מבנים. אחד הנראה כחדר אוכל ומטבח וכמה מבני שירותים/מגורים ומחסנים. המבנים הרוסים וחרבים. ככל הנראה הרס מכוון בידי רשויות צהל נגד שהות פדאיון בשנות ה-50 למאה הקודמת, בדומה להרס העיירה עוגיה אל חפיר אחר מבצע קדש.

בצידי המבנים שרידי קורות ברזל לתמיכה בגגות, כנראה כיסוי פח גלי מקומר כנהוג במבני תעשייה וצבא בריטים בתקופה ההיא.

שרידי אחד המבנים במחנה

מזרחה ודרומה מהמחנה תצפית
נפלאה לעבר המכתש. סלע הגיר
במקום רווי מאובני צדפים. מהמקום
נצפה מפעל אורון ואזורי כריית חול
הזכוכית למפעל הזכוכית בירוחם.
במרכז המכתש מרבצי חול ציבעוני.
בהמשך הכביש מזרחה למעלה
עקרבים ולכביש דימונה ערד.

הכביש היורד למכתש חתירה

כ - 800 מ' אחר הירידה למכתש (נ.צ. 198192/541380), דרך סולינג בריטית הפונה ימינה (כיום מעלה אברהם), דרך הסולינג שמורה היטב. מיד בכניסה אל הדרך, נמצאים מאובני עצים גדולי מימדים. כ 2 ק"מ בהמשך דרך הסולינג נמצא בור בטון מרובע ועליו שרידי ריתום למגדל קידוח הנפט של חברת הנפט האנגלו פרסית, שעובדיו מן הסתם הגיעו ממחנה העובדים ליד הר האבנון.

דרך הסולינג לעבר מגדל הקידוח (מימין מאובני העצים)

מאובני העצים במכתש חתירה

בסיס מגדל הקידוח בלב מכתש חתירה

למתעניינים מפת האזור (אתר עמוד ענן)

המפה מומלצת כמפה ניווט

<http://amudanan.co.il/>

מחנה העובדים

